

Westbroekers en Maartensdijkers in Amerika

"Een paar keer zijn er mensen uit Amerika geweest". Aldus de archivaris van Westbroek Wout van Winssen in de Vierklank bij zijn "pensioen" in 2017. "Die zochten familie, allemaal zo'n beetje in 1600 weggegaan. Zo kwam er een man bij Cafetaria de Gram met ansichtkaarten van Westbroek met de vraag: 'Is er hier iemand die daar wat van weet'. 'Na de oorlog kregen wij uit Amerika een verzoek om ansichtkaarten uit Westbroek. Ze stuurden 20 dollar over, een hoop geld in die tijd, en voor dat bedrag stuurden wij ansichtkaarten terug".

Er zijn meer pelgrimstochten in de regio, in 1998 bezochten telgen van de Amerikaanse familie Conover Hoogland schrijven Marcel Kemp en Gerard Raven. Zij stammen af van Wolfert van Kouwenhoven, die geldt als één van de vijf 'hoofdkolonisten' van Nieuw-Nederland, dat nu in de staat New York ligt.

Wolfert werd gecontracteerd door

Kiliaan van Rensselaer, een koopman en WIC-bewindvoerder uit Nijkerk. Kiliaan had daar een groot stuk land - nu nog Rensselaerswijk genaamd- verworven, op voorwaarde dat hij zelf er kolonisten voor zocht.

Wolferf en Gerrit de Reus uit 't Goy in de Kromme Rijnstreek zijn naast de van Rensselaers zelf belangrijke ronselaars van arbeidskrachten. Een groot deel van hun wervingsgebied ligt rond de stad Utrecht, binnen de contouren van het oorspronkelijke *prins-bisschopdom Utrecht*. Ook het Oversticht behoorde daarbij. Dat is niet zo verassend omdat de drijvende kracht achter de ontginning van wat wel de Nederlandse laagvlakte wordt genoemd de prins-bisschop was. Uit een zeventig kleine polderdorpen zijn de eerste kolonisten afkomstig. Meer dan de helft van het boerenfolk kwam uit deze plattelandsdorpen van de Nederlandse Laagvlakte. *Al in 1633 rekruteerde Gerrit de Reus een boerenknecht uit Maartensdijk*

Binnenkort kunt u doorklikken naar een uitgereikt artikel over de gouden eeuw emigranten naar Nieuw Nederland vanuit de regio Eem en Vecht. U zult lezen dat er een Westbrook huis staat in Minisink op de grens van New York en New Jersey, waar 9^e generatie afstammelingen van Jan Teunisz uit Westbroek wonen.

Lange Eylant en de punt van Manahattans en links boven Staten Eylant in 1630 met de eerste boerderijen

Voorwoord

Bergen, W(M)ortendyke, Wiltwijck, Nieuw Dorp, Kinderhoek, Middelburg, Brekebeen. In de zomer van 2013 reden mijn vrouw en ik door de staten New York en New Jersey langs deze plaatsnamen en passeerden we boerderijen met Nederlandse namen op de borden bij de oprijlanen. Namen uit de 17^e eeuw. De sleutel? De stichtingsdata van de Gereformeerde Kerken ((Dutch Reformed Churches). We volgden het spoor van de afstammelingen van het boerenfolk uit de polders rond Utrecht. Een opwindende entree in een wereld van Nederlands erfgoed volgde, die niet in de toeristen folders staat. Ik vroeg me af of ik zoiets thuis kon nadoen door een route uit te zetten langs de plaatsnamen van de dorpen van herkomst, die werden genoemd in de vroege documenten in Nieuw Nederland. Deze sleutel opende de deur naar de iconische wereld van rechtshoekige langgerekte stukken land, die meer dan duizend jaar geleden in cultuur werden gebracht. Het spoor leidde naar de eerste stenen boerderijen die in een lint langs sloten en dijken lagen, uit 15^e en 16^e eeuw, naar oude dorpen uit de begintijd van de grote ontginning, meestal op hoger land, met op kruispunten van dijken de oudste kerken van de regio. Bij bezoeken aan de dorpen van oorsprong, vielen veel familienamen van de emigranten naar Nieuw Nederland letterlijk op hun plaats, namen zoals Koeymans en van de Water in Schoonrewoerd of Cool in Vianen, of ten Eyck in Huinen.

Nieuw Nederland

De Nederlandse Atlantische provincie Nieuw-Nederland lag aan de oostkust van de huidige Verenigde Staten van Amerika. Het bevat nu de stad New York – Nieuw-Amsterdam – en werd gesticht in 1625. Tegenwoordig is het een regio, met de staten: New York, New Jersey en Delaware. De missie van de oprichter de West Indische Compagnie was: "Nieuw Nederland tot de Graanshuur van de westelijke Atlantische oceaan te maken". De boeren uit Nederland, met name uit de Nederlandse Laagvlakte in het oude Prins Bisdom Utrecht speelden daarin zeker in de

Nieuw Nederland

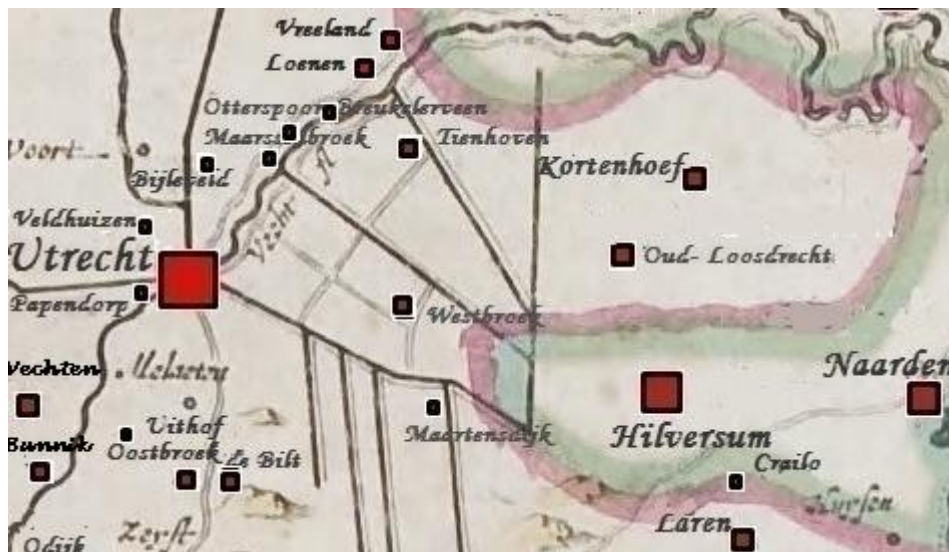
nadagen van de kolonie een zeer belangrijke rol

De Nederlandse Laagvlakte en de Eem en Vecht streek

In dit artikel is wordt de Nederlandse Laagvlakte belicht als de belangrijkste regio voor het leveren van boeren en boerenknechten naar Nieuw Nederland in de 17^e eeuw. Zevenhonderd jaar lang stond dit gebied onder de heerschappij van de prins-bisschop van Utrecht. Utrecht was niet alleen het gebied van de huidige provincie, het Sticht, maar ook maar ook van het noordelijk gelegen Oversticht. De bewoners waren doordeesemd in de omgang met de kerkelijke leiders van allerlei kerkelijke instanties.

De mensen hier stammen af van kolonisten, ze delen een lange geschiedenis van samenwerking tijdens de Grote Ontginning een periode waarin vele natte gebieden in cultuur werden gebracht voor de landbouw. In de allerlaagste gebieden van de rivierdelta delen ze het watermanagement. Een vorm van overleven van de voortdurende stroom van water van de hoger gelegen gebieden van Europa. Langs de rivieren van de vlakte waren de waterschappen een vroege vorm van democratie, structureel overleg vereiste

tussen de hoeven langs de waterwegen. Door hun gemeenschappelijke achtergrond en het werk aan de dijken mag worden aangenomen dat men elkaar goed op de hoogte hield van de kansen elders.

Jansonius 1638 Eem-Vecht, plaatsen van herkomst

In dit artikel, dat een onderdeel is van een groter verhaal over de emigratie naar Nieuw Nederland uit de vlakte als geheel wordt nader ingegaan op de emigratie uit de regio Eem- en Vecht, waaronder Westbroek, Tienhoven, Loosdrecht, Maartensdijk, de Bilt en Vreeland en Kortenhoef.

Dorpsgemeenschappen die dicht op elkaar liggen en waar nieuws toen ook als een lopend vuur rondging.

Herkomst

Voor dit artikel is de plaats van herkomst van de boeren nader onderzocht aan de hand van de passagierslijsten en andere vroege lijsten, zoals lidmaatschapslijsten van de Gereformeerde Kerk ((Dutch Reformed Church) en boeken over familiegeschiedenissen van de plekken waar de boeren in de eerste jaren neerstreken.

De landbouwactiviteiten in Nieuw Nederland beginnen met boerderijen op Manhattan en Long Island ((t Lange Eylant) rond de dorpjes als Breuckelen, Amersfoort en Utrecht, en de andere vroege vestigingsplaatsen aan weerszijden van de Hudson: Bergen, Albany ((Beverwijck), Kingston ((Wiltwijck), Hurley (Nieuw Dorp) en in de vallei van de Mohawk rivier: Schenectady.

Later trekt de tweede en derde generatie verder weg van de eerste vestigingsplaatsen om de beperkingen van de Engelsen na de overdracht te ontvluchten, dan volgen nieuwe kernen als Kinderhook, Claverack, Fishkill, Catskill, Schaghticoke en Poughkeepsie.

In 1700 wonen er ongeveer 6650 Nederlanders in New York State, en een 1000 in New Jersey. In 1790 is van de totale bevolking van New York en New Jersey nog 20% Nederlands, een kleine 100.000 mensen. In sommige regio's is het een absolute meerderheid, zoals rond Albany en Kingston in Ulster county en Bergen tegenover New York.

Uit een analyse van de regio's van herkomst van de boeren kolonisten, valt de Nederlandse laagvlakte op. De contouren van de vlakte vallen vrijwel samen met het prinsbisdom Utrecht. Dat mag geen verassing zijn want, de dominante kracht achter ontginning van de oorspronkelijke natte gebieden in de vlakte was de prins-bisschop van Utrecht. Binnen de grenzen van het prinsbisdom vallen 5 regio's op vanwege hun speciale relatie met de kerk als eigenaar van grote landerijen.

Rond de 70 kleine polderdorpen (40%) in het bisdom worden genoemd als plaatsen van herkomst in de vroege akten van Nieuw Nederland. Dee dorpen hebben een gemiddelde omvang van 450 inwoners liggen in de veen regio rond de stad Utrecht en Meppel.

(binnen een straal van 40, respectievelijk 20 kilometer). De helft tot mogelijk zelfs twee derde van de namen van het boerenvolk, dat vertrok naar de kolonie kwam van deze boerendorpen, van het polderland, dat droog en bebouwbaar was gemaakt door hun voorvaders, die zelf kolonisten waren. Ten behoeve van dit artikel zijn de herkomst

dorpen op de kaart van 1654 van de hand van Jansonius van Waesbergen op basis van "de schets van 's landsverdeling van de Verenigde Nederlanden" en een vroeg omvattende volkstelling in beeld gebracht. Op de kaart zien we de dorpen in hun 17e - eeuwse context in de polders langs de Rijn, LekenLinge, en ook langs de Vecht en de Eem en haar afwatering naar de polders in de Gelderse Vallei.

De Nederlandse laagvlakte is oer-Nederlands. Een polderlandschap dat gegrift staat in hoofden van miljoenen mensen over de hele wereld. Lange smalle en nauwelijks bewoonde stroken grasland, grazende vee, zuivelboerderijen die melk produceren en kaas, zoals de overbekende Gouda of Leerdammer. Molens houden het gewonnen land droog, nadat het was gedaald en ingeklonken, in de jaren volgend op de Grote Ontginning.

Deze vlakte strekt zich net als het prinsbisdom uit van de zandruggen aan de kust in het westen tot de hogere zandgronden van de Veluwe in het oosten. Doorsneden door de Utrechtse Heuvelrug. De rivierdelta in het zuiden vormt een onderdeel van de vlakte tot dat deze ook in het zuiden wordt afgesloten nu door de hoge gronden van Noord Brabant. De lage gronden strekken zich verder uit naar het noorden tot aan Meppel, via een smalle kuststrook langs de voormalige Zuiderzee.

De lage landen in de vlakte waren van oorsprong extreem nat, zoals de Romeinse historicus Tacitus al vaststelde.

Cohesie en verbondenheid in de Vlake

De bewoners van de vlakte deelden een 700 jaar lange politieke, economische en godsdienstige geschiedenis onder het bestuur van de prins-bisschop van Utrecht en ook door het grootgrondbezit van verschillende kerkelijke organisaties, zoals kloosters en kapittels. Religieuze orden hadden een indringende aanwezigheid in de landelijke gemeenschap in de 17^e eeuw.

De Norbertijnse abdijen in Beesd (Mariënweerd) en Bern waren twee van de grootste grondbezitters. De benedictijnen de abdijen van sint Paulus, sint Steven in Utrecht stad en de Sint-Laurens abdij in Oostbroek bij de Bilt. In het noorden van het bisdom in Drenthe hadden de benedictijnen een bolwerk in het dubbel klooster van de Heilige Maria in Dickninge, een voortzetting van het klooster van Ruinen. In het Vechtgebied bezaten de kapittels van de Utrechtse kerken van de heilige Maria en de heilige Petrus grote landgoederen.

Hoewel de verdeling van eigendom van regio tot regio verschilde, is er een patroon te onderkennen. Vooral direct rond de steden bezaten kerkelijke instituten en burgers veel land. Aan de vooravond van de Reformatie bezit de kerk en de overige kerkelijke instellingen meer dan 40% van de grond.

In het westen van het prinsbisdom bezat de kerk aanzienlijk minder land, omdat het was toegekend aan individuele boeren in de eerste dagen van de grote ontginning van de vlakte. De boeren in de Vecht regio hadden in de 16e eeuw minstens 50% van het land in bezit. Dit in scherp contrast met het Oosten van de provincie waar in dorpen rond de voormalige benedictijnse abdij van sint Laurens nauwelijks boeren landbezit bestond, zoals ook in de regio van de Norbertijnse abdij van Mariënweerd. De Utrechtse Sint Paulus abdij bezat zelfs de (kleine) heerlijkheid Papendorp ten zuiden van de stad Utrecht.

De dorpen van herkomst delen ook een 600 jaar lange geschiedenis van samenwerking in het ontginnen en onderhouden van de natte van de Nederlandse Vlake. Hoewel in eerste instantie de landontginning een particuliere onderneming was van individuen, zoals in de Vecht regio en rond Schoonrewoerd, werd de ontginning elders meer systematisch en de prins-bisschop werd een sterke zo niet de sterkste drijvende kracht achter de Grote Ontginning, die duurde van 950-1350 of zelfs 1550 afhankelijk van de introductie van de watermolens. Het land werd in handenarbeid gewonnen, drooggemaakt en geschikt gemaakt voor de landbouw door een eindeloos aantal sloten te graven en dijken op te werpen. Toen het land eenmaal droog was zonk het weer door

uitdroging, omdat het blootgesteld werd aan de lucht. Het land werd vervolgens weer nat, van wege het welwater. En zo ontstond in de 16^e eeuw weer de behoefte het land droog te maken, nu door introductie van watermolens. In de eerste dagen van de ontginning was het land nog geschikt voor de verbouw van gewassen, spoedig alleen nog voor bergrazing. De iconische Nederlandse Vlake was geboren, koeien op lange, smalle rechthoekige stukken land. In sommige gebieden, zoals in de Vecht regio zonk het land dramatisch dieper toen het veen op zeer grote schaal werd verwijderd van de toplaag om brandstof te verkrijgen. Tot het werd verboden in de 18^e eeuw.

Een andere gedeelde ervaring in de dorpen van herkomst in de vlakte is de lange geschiedenis van samenwerking in de verdediging van het land tegen het water. Men was en is georganiseerd in de waterschappen, de vroegste vorm van democratie. De overstromingen die bleven komen ondanks de waterkeringen, kan mensen hebben aangespoord om te emigreren vooral in de overstromingsgevoelige gebieden van de rivieren delta, van plaatsen als Schoonrewoerd, dat achter een kwetsbare dijk lag. Mensen spraken wellicht over hun kansen in de overzeese provincie, terwijl werkten aan het onderhoud van dijken en sloten.

De opstand tegen het Habsburgse Spanje en de spanningen van de reformatie hebben zeker voor een intens gedeelde ervaring in de jaren voorafgaand aan of tijdens het vertrek naar Nieuw Nederland. De emigranten zelf of hun ouders hebben kunnen lijden onder de gevolgen van 80 jaar opstand. Oorlogsvoering is nog steeds zeer aanwezig in het eerste kwart van de 17^e eeuw. Zoals nog in 1629 wanneer een leger van de Habsburgers Amersfoort inneemt en de misviering hersteld in de kerken daar.

In de eeuwen voorafgaand aan de Reformatie waren kerk en landbouw zo met elkaar verweven dat de Reformatie als een religieuze beweging nauwelijks vat kreeg op de bewoners van grote delen van de vlakte. Mensen bleven in overgrote meerderheid katholiek in de Rijn-Lek regio en Eemland, daardoor weinig ruimte latend aan de "kleine luyden" die zich aansloten bij de Reformatie. En als mensen al protestants werden zoals in de polders van de Gelderse Vallei bleef er groot grondeigenaarschap bij de kerk, zoals ook lijfeigenschap tot de Napoleontische tijd, toen de kerkelijke landgoederen van de Duitse kloosters werden verbeurdverklaard.

Het proces van geloofswisseling van hetatholicisme naar het protestantisme verliep langzaam. Eemnes geeft daarvan een representatief voorbeeld. Bijna alle bewoners bleven trouw aan het oude geloof, alleen de boerenknechten werden gereformeerd. Deze situatie wordt weergegeven in een brief van de vrouwelijke burgemeester van Eemnes aan de Staten van Utrecht. Wanneer de burgemeester wordt aangespoord een lidmaat van de Gereformeerde kerk te benoemen tot bestuurder, schrijft terug: "we zullen met rede alert moeten zijn dat onregelmatigheden kunnen volgen als een dagloner tot burgemeester en zo macht uitoefent over de rijke burgers (meestal boeren) waar hij zijn brood verdient met handarbeid. Vooral in het noorden, in Drenthe kan het proces van protestantisering worden gezien als een film "in slow motion"; onwillige pastoors bleven op hun plek tot het leger hen verwijderde, zoals, de pastoor in Ruinen; de plattelandsbevolking hield vast aan gebruiken, zoals het plaatsen crucifixen op de openbare weg. Pas in 1639 had de bestuurders van Drenthe alle kruizen verwijderd, maar in 1641 werden er nog steeds kruizen geplaatst op het kerkhof van Ruinen.

De opstand werd een belangrijke impuls voor een andere ontwikkeling, de versnelling van de concentratie van landbezit en de omvang van de pachtgronden. De pachtbevolking van de abdij van Mariënweerd bijvoorbeeld vertoont een daling van het aantal pachters van 40%, terwijl de gemiddelde omvang van de pachtgrond 70% groeide. Het verschijnsel van super pachters doet zich gelden, uiteraard ten koste van kleine en middelgrote pachters. Tien procent van de pachters gebruikt meer dan 50% van het beschikbare land. In de Rijn-Lek regio tonen de gegevens over belastinginning eenzelfde patroon in de verdeling van landbezit en gebruikers van land. De kerk bezit de

helpt van het land met de Duitse orde als meerderheidseigenaar. Superboeren ($\pm 20\%$) bewerken meer dan 50% van het beschikbare land. Zoals ook in de Nederlandse Laagvlakte lijdt de Drentse economie in de periode van de troebelen. Veel boerderijen liggen er jaren verwoest bij (in 1600 ongeveer 33%). Bebouwbaar land in 17^e -eeuws Drenthe werd ook beheerd door een klein aantal grote landeigenaren, er was dus weinig kans voor een kleine boer zijn eigen land te bezitten.

Grote landgoederen bleven bestaan, omdat kerkelijke goederen simpelweg werden overgedragen aan de burgerlijke autoriteiten. We zien dit gebeuren rond de abdijen van Mariënweerd en Dickninge, er werd nog steeds pacht betaald, nu taan de nieuwe landheren. Omdat de steden in constante geldnood verkeerden, verkochten ze in de 17^e eeuw veel van de voormalige kerkgoederen stadsbewoners, edellieden en boeren. Om dezelfde reden schreven ze aanbestedingen voor de pacht uit, waardoor deze onvoorspelbaar werd en van het ene op het andere jaar hoger kon zijn.

Geen redenen om te vertrekken of wel?

Op het eerste gezicht leken er geen redenen te zijn om te emigreren vanuit Gouden Eeuw Nederland.

"Er was geen sprake van een godsdienstige of intellectuele beperking, geen politieke onrust en geen sociale ontevredenheid, schrijven sommige Amerikaanse historici aan het begin van de 20^e eeuw. "Het tegendeel is waar". Zo beschikten de meeste dorpen beschikten over ruime transportcapaciteit om hun oogst tijdig in de steden aan de man te brengen door de aanwezigheid van allerlei soorten waterwegen.

Deze mening lijkt te worden gesteund door het feit dat aan de oproep van de V.O.C. om te komen werken in Zuid Afrika, ondanks extraatjes als gratis overtocht, boerderijen, vee en gereedschappen niet kon worden voldaan door emigratie alleen vanuit Nederland.

Ook Hugenoten en Duitsers werden geworven.

Anderzijds werd een bemanning geworven door de V.O.C. van in totaal 317.000 op 1700 schepen.

In het begin van Nieuw Nederland keerden veel van de vrijgezelle jonge mannen nog terug naar het vaderland, als hun contract met de W.I.C. afliep,

Uit een nadere beschouwing van vijf regio's van de Nederlandse Vlake komen een paar ontwikkelingen naar voren, die emigratie hebben kunnen stimuleren. Vijf regio's vallen op door het aantal emigranten, de Rijn-Lek, de Gelderse Vallei, de Rivierendelta, Vecht en Eemland en de regio rond Meppel.

De voorspoed die de gouden eeuw bracht was er weliswaar, maar tegelijkertijd waren de nadelige gevolgen van de 80-jarige oorlog en de reformatie voor velen voelbaar. De opstand tegen de Habsburgers in Spanje hadden financiële problemen veroorzaakt door bijvoorbeeld het verlies van pacht. Kijkend naar de 17^e -eeuwse omgeving van de emigranten wordt een grote katholieke plattelandsbevolking zichtbaar op de rijke kleigronden van het bisdom. In die gebieden die katholiek bleven werkte de overgang naar de nieuwe religie niet gunstig uit voor haar volgers.

Erfpacht en landgoederen komen in steeds minder handen, de reformatie lijkt dat te versterken. De jaarlijkse aanbesteding van pacht maakt het voor kleine boeren lastig om boer te blijven. De wereldlijke besturen die de gronden hebben overgenomen van de kerk, zoals de stadsbesturen zijn voortdurend in geldnood. Ook blijft de onroerend goed belasting maar stijgen.

Het areaal landbouwgrond wordt ook nog eens kleiner, omdat het eenmaal ontgonnen land in de vlakte weer nat wordt, des te meer als gevolg van de turfwinning; Tegen het midden van de 17^e eeuw is het eerder ontgonnen land alleen nog maar geschikt voor begrazing. De aller natste plekken zijn alleen maar geschikt voor de eenden vangst en het verbouwen van wilgenbomen. Overstromingen waren en bleven een ernstige bedreiging voor de laagste gebieden in de rivierdelta.

Een agrarische depressie die in 1650 inzette en honderd jaar duurde verergerde de situatie alleen maar. Dit moment viel samen met een belangrijke beleidswijziging van de

W.I.C. die het mogelijk maakte voor kleinere partijen zich zelfstandig te vestigen Nieuw Nederland.

Er bleven dus nog voldoende redenen over om de oversteek te wagen voor de potentiële Nederlandse kolonisten, en zeker voor de boeren, die destijds een nog in de meerderheid waren. De emigranten waren dan ook voor een groot deel boeren. Zij maakten de Atlantische provincie in haar laatste dagen tot een succes door de Nederlandse agrarische aanpak te introduceren.

Werving voor de overzeese provincie

WIC-beleid

Het beleid van de West Indische Compagnie (WIC) was zeer voelbaar in de ontwikkelingen. De missie van de Compagnie was: "Nieuw Nederland tot de Graanschuur van de westelijke Atlantische oceaan te maken". De eerste boerderijen op Manhattan en Long Island voorzagen Nieuw-Amsterdam van voedsel en het meel dat ze voortbrachten was het belangrijkste handelswaar van de groeiende stad.

Jonge vrijgezellen mannen vormden de eerste dominante immigrantengroep, net zoals bij de extreme succesvolle Verenigde Oost Indische Compagnie (V.O.C.). De groep bestond uit leidinggevend en uitvoerders. De ene groep kwam om boerderijen en plantages op te zetten en de andere om als boerenknecht te werken.

Tot 1649 was het belangrijkste zakendoel van de W.I.C. een strak gereguleerde handel, zonder bewegingsruimte voor kleinere boeren. Als gevolg daarvan bood Nieuw Nederland in de eerste 30 tot 40 jaar een onaantrekkelijk vooruitzicht, voor emigranten die uit waren op *groter gemak en om zich te vestigen*.

Vooraf in de eerste jaren keerden er nogal mensen terug naar het vaderland. In het laatste stadium van de kolonie konden de mensen die overkwamen zich nestelen in het overzeese Nederland door reeds bestaande boerderijen te kopen en zich aan te sluiten bij de overzeese tak van de Gereformeerde kerk.

Tegen die eindtijd van de kolonie werd de W.I.C. zich ervan bewust dat "grotere aanmoediging voor de landbouw" in feite betekende "aanmoediging tot vestiging van een bevolking. De boerenmaatschappij die vanaf toen ging groeien, bewijst dat de Nederlandse inspanningen om boeren nederzettingen te laten vestigen tot succes leidde,

waarop honderd jaar later de jonge Verenigde Staten kon voortbouwen en groeien.

VRYPHEDEN

By de Vergaderinghe van
de Heerlicheit ende Geachtvoerde
West-Indische Compagnie vergunt aen allen
den ghene die rugge Colonien in Nieu-
Nederlandt sullen planten.

In het licht ghegeven.

Om bekent te maken wat Proficzen ende Voordeelen
alder in Nieu-Nederlandt, voor de Colonien ende der
sever Patroonen ende Meesters, middelyders de
Participanten, die de Colonien aldaer
planten, zija becoemen.

Wijsheden van een Nederlands groot gewin.
Verkeert Jeyants Macht brengt silver-platen in.

TAMSTELREDAM

Door Marten Janz Brandt Boeckvertooner/woonende by
de minste Ruinde in de West-Indische Compagnie, Anno 1634.

In 1629 stelde de West-Indische Compagnie de (eerste) "Vrijheden en Exemptiën" vast, die een nieuwe vorm van kolonisatie introduceerde. Onder deze order werd het vormen van patroonschappen¹ mogelijk, een soort minikolonies binnen de kolonie die verantwoording schuldig waren aan de directeur-generaal van de kolonie. Hoewel ze formeel konden ingrijpen, hadden directeuren-generaal in de praktijk weinig invloed op de patroonschappen. Rijke kooplieden konden zo vanuit Nederland de zeggenschap krijgen over een stuk grond waar ze vervolgens een eigen nederzetting lieten stichten. Die ondernemers waren zelf meestal nooit in Amerika geweest en ze waren ook lang niet altijd van plan er heen te gaan.

Jonge boeren en

Vrijheden en Exemptiën boerenknechten werden

¹ <http://www.gahetna.nl/het-verhalenarchief/samuel-blommaert>

geworven door de patroons van de door de W.I.C. uitgegeven gronden. Er werden vijf zogenaamde patroonschappen gevestigd: Pavonia, Swanendael, Achter Col, Staaten Eylandt en Rensselaerswyck².

Er melden zich vier kandidaten aan: Samuel Blommaert, Kiliaen van Rensselaer, Samuel Godijn en Albert Coenraetsz. Burgh. Al snel besloten zij samen te gaan werken zodat zij de risico's konden spreiden. Er werden duidelijk afspraken gemaakt over de opbrengst. Iedere deelnemer behield 2/5 aan aandelen van zijn eigen patroonschap en daarnaast ontving hij 1/5 van de andere drie patroonschappen. De samenwerking slaagde niet. De patroonschappen van Burgh en Blommaert zouden al snel stranden.

De opbrengsten uit de bondhandel met de indianen waren namelijk zo lucratief dat de patroons zich daarop richtten. Ook de boeren, die de patroons voor veel geld naar de kolonie hadden gebracht zagen kans bij de patroon weg te gaan naar de gebieden, waar de indianen leefden om zich op de bondruilhandel te storten.

De nieuwe, de tweede versie van de "Vrijheden en Exemptiën" van 1640³ gaven kolonisten het recht tot vrijhandel - ook in de bonthandel - ze gaven de kolonisten bovendien het recht op een stuk land van 200 acre, als ze met een huishouden emigreerde met vijf extra mensen.

Beide aspecten trok immigranten aan, en bevorderde de landbouw. Gratis land uiteraard, en ook de geliberaliseerde handel maakte het mogelijk boeren dat ze niet op een paard behoefden te wedden

Familie en bekenden

De mensen in het vaderland in het bijzonder degenen die woonden in hechte gemeenschap van de Nederlandse vlakte moeten hebben gehoord over de kansen in de overzeese provincie. Ze waren goed aangesloten in economische, politieke en kerkelijke zin en zeker in hun georganiseerde strijd tegen het water. Mensen kenden elkaar behoorlijk goed en trouwden met elkaar, zoals gedocumenteerd kan worden met genealogisch materiaal. Een opmerkelijke en vroege casus is die van Catalyntje Martense van Astyne, die alle regio's van oorsprong, inclusief de Meppelse regio met elkaar verbond door familiebanden en huwelijken.

Werving van boeren door plaatselijke sleutelfiguren of familie, die al in de kolonie verbleef gaf vertrouwen. Mensen lijken te reageren op persoonlijke boodschappen van hun eigen volk in brieven of verhalen verteld door inwoners van Nieuw Nederland, die tijdelijk terug waren in het vaderland. Nogal wat boerenknechten deden het goed en werden eigen boer na afloop van hun eerste contracten. Het "rijke oom uit Amerika" verhaal zal ook in de 17^e eeuw wel mensen hebben getrokken, zoals in het geval van Jan Jansz Damen. Hij liet een som gelds na voor de armen van Bunnik. Sommige liefdadigheidsinstellingen, die werden opgericht in gedurende het bestaan van Nieuw Nederland waren een lang leven beschoren. Een zo'n fonds gesticht door dominee Dellius functioneert nog steeds. Pieter Bijlevelt en zijn vrouw twee van de eerste emigranten deden iets vergelijkbaars, zij stichtten een bejaardenhuis in Nederland in 1664, dat zijn deuren pas sloot in 1968.

Boeren en knechten werden voornamelijk gerekruteerd door de familie van Rensselaer en aanhang⁴. Van Rensselaer was in feite de enige succesvolle patroon.

De van Rensselaers kwamen van oorsprong uit het Gelderse vallei gebied. De boeren en boerenknechten kwamen uit een gebied daaromheen. We zien Amersfoort, Nijkerk, Putten, Hell, Voorthuizen en Garderbroek op de verschillende lijsten, hiermee worden ongetwijfeld de boeren gebieden aan geduid in de omgeving van die plaatsen.

² E.B. O'Callaghan (ed.), Documents relative to the Col. Hist. of the State of NY. (15 vols., Albany, 1858-1887), Volume IV, p. 4.

³ Colony of New Netherland, Jaap Jacobs p.73

⁴ The American Genealogist, Whole Number 114 Vol. 29, No. 2 April 1953, Random notes concerning settlers of Dutch descent By William J. Hoffman, M.Mech. Eng., Laplume, Pa. p.66

Gerrit de Reus in dienst van Kilian Rensselaer was een bekende "ronselaar". Hij wierf al in 1631 boerenknechten uit Maartensdijk, Bunnik, Culemborg en Meerkerk daarmee bestreek hij het hele kerngebied, waaruit de 17^e -eeuwse kolonisten uit afkomstig waren. Hij was kennelijk de juiste man op de juiste plaats. Dat valt af te leiden uit wat Kiliaen van Rensselaer zelf over hem optekent: (al deze onenigheden vonden hun oorsprong bij wijlen) Gerrit de Reus, *die mensen alles kon laten geloven wat hem goed uitkwam*.

Het nieuwe handvest van 1640 trok verschillende nieuwe patroons aan, zoals Godard van Reede (heer van Nederhorst, *Vreeland*, Overmeer, *Kortenhoef*, Horstwaarde enz.).

Van Reede (Utrecht 1583- 1648) was ook kanunnik van de Dom te Utrecht (1600-1618). Als lid van de ridderschap⁵ van Utrecht nam hij zitting in de Staten van Utrecht en werd daaruit afgevaardigd in de Staten-Generaal. In 1624 nam hij met zijn zwager Adriaen van Rossum deel aan de bedijking van de Heer Hugowaard en liet in 1628-1629 in zijn heerlijkheid Nederhorst de naar hem genoemde Rhedervaart (of Nieuwe Vecht) graven. Godard werd in 1644 benoemd tot stadhouder van de lenen des lands van Utrecht en van de abdij van St. Paulus te Utrecht.

In 1646 was hij afgevaardigde wegens Utrecht op den vredehandel te Munster. Deze heer - de *aanzienlijken Utrechtschen edelman* - schijnt zich geïnteresseerd te hebben voor de Utrechtsche boeren, die naar Noord-Amerika wilden gaan⁶; vermoedelijk woonden deze in de aan hem toebehorende heerlijkheden. Utrechtsche boeren hebben zich, na tevergeefs met de West-Indische Compagnie te hebben onderhandeld over een vestiging in Nieuw-Nederland, tot Zweden gewend om een kolonie in Nieuw-Zweden te stichten. Godard begon in samenwerking met Cornelis Melijn in 1641 een patroonschap op Staten Eylant. Hij was de financier, terwijl Melijn zaakwaarnemer was in Nieuw Nederland. Na de dood van Godard, werd het patroonschap voortgezet door een andere vertegenwoordiger bij de Staten Generaal. Hendrick van der Capellen tot Rijssel, een edelman uit Gelderland, onder het plaatselijke toezicht van Adriaen Post, groeide de kolonie op Staten Eylant tot een totaal van ongeveer 90 zielen en 11 boerderijen, tot aanvallen door Indianen het in 1655 in de as legde. Vijftien kolonisten werden vermoord en de rest vluchtte naar Manhattan. Pogingen om de kolonie weer op te bouwen waren niet succesvol.

Andere heren van lagere komaf waren ook geïnteresseerd in patroonschappen. Adriaen van der Donck in 1646 begon een kleine kolonie in het huidige Yonkers, dat hij Colendonck noemde naar hem zelf. Na zijn vroegtijdig overlijden in 1655 werd het patroonschap niet voortgezet. In 1641, een andere patroon Meyndert Meyndertsz van Keeren koos het gebied Achter Kol, tussen de Noort Rivier en de Hackensack Rivier. Hier werd een kleine kolonie gevestigd, die door indianen werd verwoest in 1643. De Utrechtse bestuurder Cornelis van Werckhoven verkreeg in 1651 land bij de Nevesinck Creek en de Tappan Zee. Hij veranderde later van mening en kocht land op het Lange Eylant, waar Nieuw Utrecht werd gevestigd. Na zijn dood in 1655, zonden zijn erfgenamen de landmeter Jacques Corteljou naar Nieuw Nederland om hun zaken waar te nemen. Het patroonschap van Van Reede en van der Capellen op Staten Eylant was het enige tweede generatie patroonschap dat het meer dan een paar jaar uithield.

Deels door de conflicten over Rensselaerswijck had de W.I.C. genoeg van dit soort experimenten. Na de dood van Van der Capellen in 1659, besloten zijn erfgenamen het patroonschap terug te verkopen aan de W.I.C. voor fl. 3000,--. In datzelfde jaar Besloot de Compagnie geen patroonschappen meer uit te geven. De aandelen (van de Blommaert familie) in de kolonie bleven onverdeeld. In 1684 speelde een zaak met Rensselaerswijck nog steeds. In het daaropvolgende jaar werd het 2/10 aandeel in de kolonie aan Rijckaert en Kiliaen Rensselaer verkocht

⁵ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I30179.php>

⁶ Bijdragen en Mededeelingen van het Instorisch Genootschap. Deel 29, p. 191

Werven en ronselen

Vertegenwoordigers van de Nieuw Nederland Compagnie een voorloper van de W.I.C. hebben misschien al vertegenwoordigers van bekende Nieuw Nederlandse families als LansingenBeekman overtuigd te emigreren. Zij komen uit Hasselt, de geboorteplaats van Kilian van Rensselaer de enige succesvolle patroon. Zoals ook mogelijk vertegenwoordigers van de W.I.C. betrokken zijn geweest in het werven van kolonisten van Steenwijk en Meppel, dichtbij Peperga, de geboorte plaats van Peter Stuyvesant.

Sommige ronselaars e recruteurs veroorzaakte een keten emigratie, zoals Wouter van Twiller de zoon van Kiliens' zuster hij wist meer dan 50 emigranten te werven van zijn geboorte regio in de Gelderse Vallei. Uit de polders dicht bij de Zuiderzee. Dit gebied ligt in een straal van een 15 kilometer rond de veengebieden van Huinen, dichtbij de veengebieden van Voorthuizen, Garderen, Kootwijk, Barneveld, Putten en Nijkerk, waar veel emigranten vandaan kamen.

De vader van Gerrit de Reus, Mattheus Hermansz, veroorzaakt al in 1625 een keten in het Kromme Rijngebied. De Reus, een van de 5 architecten van Nieuw-Amsterdam in de dienst van de W.I.C. Gerrit werft een aanzienlijk aantal kolonisten uit Houten.

In een enkel geval duiken meer persoonlijke overweging op in de akten om het land te verlaten. In het begin van de kolonie zijn er nog geluiden van oorlog en reformatie. Uit de Kromme Rijn regio, die in overgrote meerderheid katholiek bleef komt er een geval van onterving van nakomelingen voor op godsdienstige gronden. Andere gevallen uit dat gebied zijn de vroege kolonist van Schayck uit Houten die vroeg protestant werd. Zijn overgang naar de nieuwe religie kan de oorzaak van zijn emigratie zijn geweest. Familie van vroege kolonisten zoals de Reus familie verloren zwaar in de opstand voor de eeuwwisseling naar de 17^e eeuw. De van Schayck familie leed financiële verliezen en verloor ook de pacht over hun hoeve bij Houten.

Dit geval lijkt op dat van Wolfert Couwenhoven een van de eerste protestanten in Amersfoort. Zijn broer was pachter van de Couwenhoven boerderij, maar de pacht ging relatief snel in andere handen. Was Wolfert een boer? Hij vetrok immers naar Nieuw Nederland als opziener van (alle) boerderijen. Wolfert noemt zijn boerderij, de eerste Europese vestiging op het Lange Eylant: Achtervelt. (Later zal Kees Jacobsz uit Maartensdijk die van hem overnemen.) Wolfert verwijst naar een klein totaal katholiek dorp bij Amersfoort, nostalgische redenen? De onmiddellijke reden voor zijn emigratie lijkt te zijn dat zijn bleek zaak niet goed liep vanwege de neergang in de textielindustrie. In 1652 begint een keten emigratie vanuit Meppel en omgeving, m.n. vanuit Ruinen. De Drentse dorpen waar kolonisten vandaan komen liggen op een rechte lijn van het zuidwesten naar het noordwesten, die Meppel, Ruinen (Hees en Ruinerwold) Dwingeloo, Bijlen, Zwiggelte anden Westerveld met elkaar verbindt. Een vijfde keten duikt op van uit de Vecht en het plassengebied, bijvoorbeeld uit Loosdrecht, zij het dat het om een kleiner aantal mensen gaat.

Latere gevallen vanaf de jaren 1660 laten de nieuwe ondernemende boeren zien, die de ruimte krijgen door het nieuwe W.I.C.-beleid. Vanaf dat moment komen er grotere groepen vanuit bijvoorbeeld Beesd aan de zuidoever van de Lek, tegenover de Kromme Rijnstreek; dichtbij de norbertijner abdij Mariënweerd. Gideon Schaats de voormalige onderwijzer uit Beesd spelt hierbij een grote rol, hij schrijft wervende brieven over de kolonie. Beestenaar Huijgh Barents vertrekt met een groep van 40 mannen, vrouwen en kinderen. In die tijd vertrekken ook de broers Jan en Michiel Bastiaensen van Kortrijk uit Beesd en de Kortgerecht polder naast Schoonrewoerd. Een plaats, in de 16e eeuw vijf keer onder ernstige bedreiging van het water heft geleden, een gevaarlijke plaats om te wonen, de Diefdijk daar werd weggeslagen op een zwakke plek. Deze immigranten waren bij aankomst zeer welkom lijkt het, ze werden eerst ontvangen op de bouwerij van Stuyvesant.

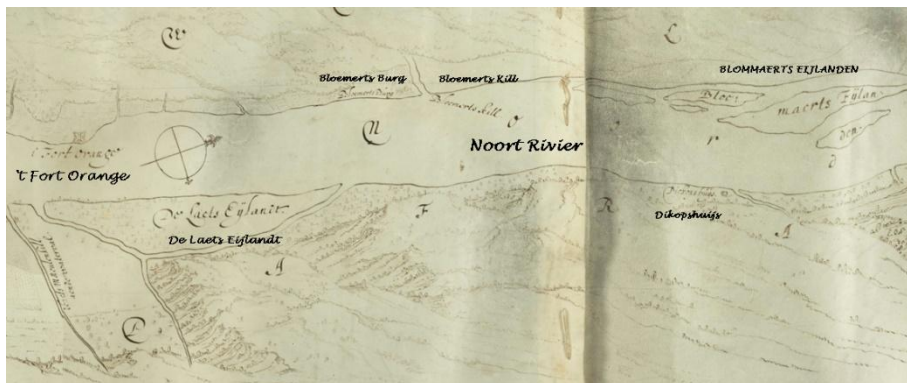
In deze periode is e rook de ondernemende Gerrit Gerritsen en zijn vrouw uit Wageningen. Ze nodigden twee bureu uit naar de gemeenteraad om hun goed gedrag te laten verklaren. De verklaring werd op schrift gesteld en bekrachtigd door de zegel van

de stad. Deze verklaring bevat ook de motivatie van het echtpaar om te gaan emigreren, ze verwachten groter gemak. Bij aankomst in Nieuw-Amsterdam, trekken ze verder naar New Jersey. Het echtpaar heeft zich goed voorbereid. Ze worden verwelkomd door de gemeenschap van Bergen en opgenomen in de eerste Dutch Reformed Congregation. Ze waren een van de eerste echtparen die zich in Bergen vestigden.

Velen meer kwamen er uit de regio rond Meppel en Ruinen. Het lijkt of een van de leidende figuren Steven Coerts kwam ook goed voorbereid. Hij kocht een boerderij naast die van Wolfert Gerritsz; in vier termijnen. Ze werden verwelkomd door de gemeenschap van Midwout en hij werd lid van het plaatselijk bestuur. In Drenthe speelde veel van dezelfde elementen als in de centrale Nederlandse vlakte, zoals landeigenaarschap dat steeds meer accumuleerde, groeiende productiekosten en godsdienstige reuring. Pacht werd aan de abdij van Dikninge betaald, als eigenaar van grote landgoederen. Tijdens de Reformatie bleef de pacht betaald worden aan Dikninge, nu aan de burgerlijke autoriteiten die daar in het bestuur zaten. Ze inden hoge pachten, die het resultaat waren van jaarlijkse aanbestedingen. De nieuwe eigenaren waren ook niet snel met het onderhoud en reparaties aan de gebouwen. Er was sprake van een steeds hogere belastingdruk, na de introductie van de grondbelasting van 1643. Tenslotte was er de langdurige economische neergang en depressie van 1650 -1750, met verminderende verdiensten en toenemende productiekosten en groeiende belastingdruk.

Emigranten uit de Vechtstreek

Kees en Jan Jacobsz Wortendijke de eersten uit Maartensdijk (1633)

Blommaerts Burg aan de Blommaerts Kil

Gerrit Mattheusz de Reus wordt -nadat hij leiding had gegeven aan een W.I.C.-boerderij op Manhattan- in 1632 in dienst genomen door de patroon van Rensselaer om een boerderij te vestigen aan de Blommaerts kil⁷.

Deze kil ook wel de vierde kil genoemd,

omdat het de vierde kreek is ten noorden van Fort Orange, die uitmondt in de Noort Rivier. In 1632 bezocht de Reus Utrecht en omstreken. Hij werft daar vier jonge boerenknechten uit Bunnik, Culemborg, Maartensdijk en Meerkerk. Twee van hen zullen als knecht voor hem gaan werken; een van de jongens is zijn neef⁸.

In juli 1632 vertrekt het gezelschap van Texel op het schip de *Soutberg*, dat pas in april 1633 arriveert in Nieuw-Amsterdam.

De jongeman uit Maartensdijk⁹ heet *Cornelis Jacobsz (bijgenaamd de Stille)* (1615), hij is dan 23 jaar en wordt in dienst genomen als boerenknecht voor Rutger Hendricksz op de Rensselaersburg. Deze bouwerij lag op Kasteel of West Eylant in de Noort Rivier (zie afbeelding). Zijn baas Rutger komt uit Soest, hij is schout in Rensselaerswijk.

⁷https://en.wikipedia.org/wiki/Map_of_Rensselaerswyck#/media/File:Rensselaerswyck_Original_Map_Small.png

⁸ Jan alias Frederick van Schayck, is married to Geertruyt de Reus, was a brother of Aert Jansz's father and a great uncle of Gerrit de Reus.

⁹ <http://www.wikitree.com/wiki/Stille-8#S00675>

Twee jaar voordat Cornelis (Kees) de Stille aankomt oogstte Rutger¹⁰, 12 morgen wintertarwe en vier morgen of winterrogge. Dat was nog lang niet waarop van Rensselaer rekende. Hij dacht dat er binnen drie jaar meer dan honderd last¹¹ konden worden geoogst. "Van de 600 tot 800 morgen bebouwbaar land langs de Noort rivier, die van even goede kwaliteit is als het land in de *Betuwe* of in de *Beemster*, mocht een oogst van driekwart tot een hele last worden verwacht". "Het mesten van vee echter zou nog belangrijker kunnen zijn; onze grootste winst zal van het vee komen, waarvoor heerlijke en voldoende weiden beschikbaar zijn; landontginning en ontbossing voor de landbouw gaat maar langzaam". Dit schrijft de patroon naar Jan de Laet¹², en hij beklemtoont de noodzaak om geduld te oefenen en niet te stoppen geld te blijven investeren". "Maar", voegt de optimistische patroon eraan toe, "ick lope hyer wat voor wints"¹³. En dat klopte, door alle oppositie in het vaderland werden zijn verwachtingen teleurgesteld en duurde het twee jaar langer voor er zo'n grote oogst kon worden binnengehaald in de schuren en de verkopen de honderd last benaderden¹⁴. Aanpoten dus voor Kees. Kees komt overigens niet voor in de boeken van Rensselaerswijk. Heeft hij andere plannen gesmeed? Hij duikt later op in een aantal akten.

Twee jaar later op 15 augustus 1639 pacht hij voor zes jaar een goede woning met land met zijn broer *Jan Jacobsen (Stol)* van Jonas Bronck¹⁵. Bronck vestigde zich in 1639 op een stuk grond aan de overkant van de Harlem River dat hij van het dorp *Haerlem* had verkregen. Zijn boerderij, *Bronck's Land* geheten, besloeg ruwweg het gebied ten zuiden van de huidige 150th Street in the *Bronx*.

De broers moeten van de opbrengsten van de boerderij Bronck terugbetalen voor de reis in 1639 op het schip de Brant van Troyen. Misschien is Kees terug geweest naar het vaderland en heeft hij zijn broer Jan opgehaald.

Al snel verhuist Kees (voor 29 juli 1641) naar land naast dat van Hans Hansen Bergen in Boschwijk, het Lange Eylant (nu Bushwick, Brooklyn, Long Island). Op die datum verkocht hij land en boerderij aan Lambert Huybertse Moll. Kees trouwt in Nieuw-Amsterdam op 24 aug 1642. Op 13 mei 1643 pacht hij een bouwerij in de Smit's Vly¹⁶ (Smiths Valley) van *Cornelius Van Tienhoven*. Op 18 maart 1646 verkrijgt hij een patent van gouverneur Kieft, voor bouwerij nummer 6 op 28.5 morgen land, eerder bewoond door Wolfert Gerritsen. Het is een van de eerst gebouwde boerderijen op Manhattan. Wolfert uit Amersfoort was kwartiermaker, hij noemde de boerderij Achterveld (heimwee naar het gelijknamige dorp bij Amersfoort?).

Hij trouwt voor de tweede keer op 26 juli 1659 in Nieuw-Amsterdam. In 1664 zweert hij zoals de meesten trouw aan de Engelse koning.

Met anderen verwerft hij houtland in een deel van de Rapalje's plantage in Bedford (Brooklyn). Hij verkocht een verbeter bouwerij van 100 acres aan John Benson voor fl 2000,--. Kees tekent al de documenten met zijn eigen merkteken. Hij stierf voor 6 augustus 1686 in wat toen al meer dan 20 jaar New York heette.

Op de registratie van het schip de Soutberg staat dat hij uit Maartensdijk komt, dat zal de door hemzelf verstrekte plaats van herkomst zijn; hij zou echter in Vreeland geboren zijn. De generatie na hem gaat zich Wortendyck noemen. Als de W wordt omgedraaid staat er een M en wordt de naam Mortendyck. Maartensdijk? De 17^e eeuwse M kan makkelijk vooreen W worden aangezien. Mortendijk, je hoort het plat Utrechts.

Frederick Jacobse Woertendyke (1680-1771)

¹⁰ Van Rensselaer Bowier manuscripts, A.J. F. Van Laer, A.H. Strong, p. 63

¹¹ 1 last = ca. 3010 ltr.

¹² Ibid; Brief 27 juni 1632 (p. 199). Jan de Laet, samen met Burgh, was patroon aan de oostzijde van de baai van de Zuidrivier; (N. de R). p. 64

¹³ Ik loop wat op de zaken vooruit.

¹⁴ Ibid; Een last graan werd door van Rensselaer berekend op 140 gulden. (N de R) p.64

¹⁵ Transcription of Jonas Bronck's inventory, Vol. 2, Document 54, Book Page 121-125

¹⁶ <http://www.fulkersonfamilypages.org/New-Am--NY--pg-3.html>

Frederick Woertendyke is een zoon van Kees. Hij is een representant van de tweede generatie die na de Engelse overname wegtrok uit het oude kerngebied naar New Jersey, om de beperkingen aan de Nederlanders door de Engelsen opgelegd te ontvluchten. Frederick Wortendyke, Sr. (1680-1771) werd geboren in Nieuw-Amsterdam¹⁷ in het eerste vestigingsgebied. Hij trok in 1722 naar New Jersey en kocht 452 acre in Tappan. Dertien jaar later kocht hij 465-acre op de locatie waar nu nog de zogenaamde Wortendyke boerenschuur staat gebouwd door de kleinzoon Frederick junior. (1720-1797). In 1851 werd huis en schuur verkocht na 116 jaar in de familie te zijn geweest.

De Wortendykes waren actief in de huidige omgeving van *Pascack Road in Woodcliff Lake* op de grens van New Jersey en New York.

Toen een Wortendyke overleed in 1885 werd \$600 gevonden verdiend met het fourageren van het leger van Washington tijdens de Amerikaanse Revolutie.

De Wortendykes lieten hier verscheidene boerderijen na. De waren actief in de Dutch Reformed Church er vlakbij.

Het Wortendyke Barn Museum's toont¹⁸ de geschiedenis van de familieboerderij en de geschiedenis van de eerste kolonisten.

Cornelis of Kees zoals hij wel zal zijn genoemd boert goed. Hij wordt in 1632 dienst genomen als boerenknecht voor Rutger Hendricksz en eindigt als zijn eigen man.

Uit het verslag van de Grand Tour¹⁹ naar de nieuwe republiek in 1784 van Carel de Vos van Steenwijk blijkt hoe Hollands dit gebied nog is.

Blawenburg, Saturdag den 1 November 1783:

Tegeman en Jacob Leke, wonende te Blawenburg Zij spraken vrij goed Hollands en waren van een Hollandsche origine, 't Is onbeschrijfelijk te zeggen hoe verheugd die menschen waren van Hollanders te zien. Hunne grootvaders waren in Holland geboren. Daar werd hier omstreeks nog veel in het Hollands gesproken. Hunne kinders konden 't ook. Zij hadden zelfs een Hollandsche predikant, die in die taal enige staaltjes verhaalden die in den oorlog gebeurd waren. Deze menschen leefden van den landbouw.

Donderdag den 1 Julij 1784:

Wij gingen 's morgensvroeg naar Nieuw Yersey om de waterval, de Passaic falls genaamt, te zien. Wij lieten ons bij de Paulushoek over de Noordrivier zetten, reeden door het dorpje Bergen, waar meest alle inwoonders van Hollandse origine zijn..... Wij gingen egter verder. Alle de boeren hieromstreeks spreken Hollandsch en men heeft er Hollandsche kerken. De huizen zijn meest van steen en zijn zeer wel onderhouden. Het scheen dat de menschen hier zeer wel leven konden.

De Theunissens en de van Schaicks uit Westbroek (1636)

Een frisse start in de kolonie Rensselaerswijck

In 1636 rust van Rensselaer met Gerard de Forest *het schip de Rensselaerswijck* uit en brengt 38 kolonisten m.n. boerenknechten en ambachtslieden naar zijn pastroenschap. Sommigen komen als familie, maar het overgrote deel zijn vrijgezelle mannen.

Deze mensen zullen succesvoller zijn de eerste kolonisten, die bijna zonder uitzondering terugkeerden naar het vaderland. Velen maken carrière en vergaren grote rijkdom. Bijna allemaal beginnen ze als boerenknecht met meer of minder ervaring en de meesten van hen worden eigen boer in hun tweede contractperiode. Voor sommigen is het helemaal niet van zelfsprekend voorde patroon te gaan werken, ze zijn liever onafhankelijke boer, dus verlaten ze Rensselaerwijck, maar niet Nieuw Nederland. Een klein deel komt al vanaf het begin als vrije kolonist, de ambachtsui.

De helft van deze kolonisten komt uit de Nederlandse vlakte. Ze komen van rond de stad Utrecht. Uit Schoonrewoerd in de delta tussen Lek en Waal, en uit WestbroekenVreeland

¹⁷ <https://www.wikitree.com/wiki/Woertendyke-10>

¹⁸ <https://www.co.bergen.nj.us/Facilities/Facility/Details/Wortendyke-Barn-17>

¹⁹ Een grand tour naar de nieuwe republiek: journaal van een reis door Amerika ... Door Carel de Vos van Steenwijk, Jeroen Blaak, Katherine M. Grant

of uit Bunnik-Vechten en Houten uit de Kromme Rijnstreek. Ze komen uit kleine boerengemeenschappen in de polders. Dit zijn stuk voor stuk boeren.

Cornelis Teunissen Bos

Papscanee Eylant impressie Tantillo

Cornelis Teunissen Bos²⁰ (Westbroek 1592- Albany 1665). Kees de schoenmaker zoals hij ook wordt genoemd, tekent met Cornelis Thonison Bos. Weer een Kees, hij trouwt in maart 1631 met Eyglye (1595 Maartensdijk – 1675 Albany) in Nieuw-Amsterdam, hun kind wordt in de akten als Anthony Jansen Westbrook (Westbroek 1638 – Queens 1727). Kees maakt de overtocht met Kees Maessen Van Buren zijn baas, zij vertrekken met het schip de Rensselaerswijck in oktober 1636 vanaf Texel en landt op 4 maart 1637 in Nieuw-Amsterdam. De reis duurt slechts vijf maanden. Op 8 april tekent hij zijn 6-jarig contract met van Maassen als bouwknicht tegen een loon van fl 100, - per jaar. Kees Maassen die al sinds 1631 in Nieuw Nederland woonde, heeft in 1636 een tweede contract gesloten met van Rensselaer. Hij bewoonde vanaf 1638 een boerderij in het noorden van Papscanee²¹ Eylant, de Mahicanen die het eiland bewerkten deden het over aan de Nederlanders in 1637. Bijna onmiddellijk daarna vestigden er zich Nederlanders, naast Kees anderen, zoals in het zuiden van het eiland Joachim Staats, (1654-1712), advocaat, van wie de nakomelingen er nog steeds wonen. Kees Maassen²² kocht een bouwerij op Manhattan: "een huis en plantage aan de Noort Rivier, naast Wouter van Twiller en Thomas Hall. Deze bouwerij werd later verkocht door onze Westbroekse Kees Bos en Teunis van Vechten, nadat zij midden 1648 tot voogden over de minderjarige kinderen van Kees Maesen waren benoemd. Van Kees Maassen of van Buren stamt de achtste president van de V.S. af, Martin van Buren, die nog Nederlandstalig was. Cornelis Maessen en zijn vrouw "zyn beyde op eenen dagh begraven". Zijn het wraakzuchtige Mahicanen geweest? Kees is geruime tijd raedtspersoon van Fort Oranje, waar Beverwijck ontstond. Dat hij zich bezighoudt met illegale handel met de Indianen blijkt uit stukken waarin hij wordt veroordeeld en zijn vergunning kwijtraakt.

De familie Van SCHAICK, Westbroek

De neven Goossen Gerritsz & Cornelis Aertsen Van Schaick

Goossen Gerritsz van Schaick

²⁰ (<http://billjaynesgenealogy.org/cwj/a14.htm>) (Ancestry.com, Public Member Trees (Name: Ancestry.com Operations, Inc;), Database online.) (8672) (8673)

²¹ Genoemd naar de Mohikaanse sachem, Papsickene, The Hudson Valley Regional Review "Ben Pie": A Native American Tale p. 27

²² History of Cornelis van Buren p.28.

Goossen Gerritsz (van Schaick) Westbroek (± 1570) was een zoon van Teunis Van Schaick (Achtthoven ± 1535 – Westbroek); In 1637 trouwt Goossen zijn eerste vrouw Gerritje Brants, dochter van Brant Peelen uit Nijkerk, die al sinds 1630 de Welysburg bouwerij beheert op Kasteel eiland in de Noort Rivier. Hij werd gecontracteerd voor 6 jaar, 3 jaar tegen fl 50,-- en 3 jaar tegen f. 80, -- per jaar. Hij is dus waarschijnlijk ingehuurd als boerenknecht. Eind 1646 is hij weer in Nederland.

In 1649 is Goossen brouwer in de kolonie samen met Rutger Jacobsz uit Buren, hij krijgt ook vergunning om te tappen. Eind 1648 en accepteert hij de positie van gerechtspersoon na lang aandringen, want hij zegt dat hij er niet voor geschikt is, ik heb geen huis en ik heb mijn rekening bij de patroon nog niet afgesloten. Het gerechtshof is er niet van onder de indruk en dreigt met andere maatregelen als hij blijft weigeren; uiteindelijk stemt hij toe als hij toestemming krijgt eerst naar Manhattan te gaan om zaken te regelen. Hij houdt het net twee jaar vol als gerechtspersoon en doet dan een dringend verzoek om van zijn verplichtingen te worden ontslagen. Tijdens deze periode richt hij met Arent van Curler uit Nijkerk een school op. Daarna is hij een van de eigenaren van Nachtenack, nu het dorp Waterford in Saratoga County. Later is hij in leerlooï zaken.

Cornelis Aertsens Van Schaick

Cornelis (± Westbroek 1610-New York 1669). Bij aankomst met het schip de Rensselaerwijck ontvangt Cornelis een stuk land van de W.I.C. Cornelis vertrekt in 1640 met het schip de Engel Gabriel naar Nederland om te trouwen. Cornelis bezoekt ook familie in Houten, die deels katholiek is gebleven.

Toen Cornelis in Paulus Hoek woonde in het patroonschap Pavonia tegenover Nieuw-Amsterdam overkwam hem een tragedie. In februari 1643 werd zijn huis en haard in de brand gestoken door indianen. Een aantal Nederlandse kolonisten kwam om na een bloedig en disproportioneel antwoord door gouverneur Kieft in de indiaanse opstand. Cornelis verhuisde voor de veiligheid naar Manhattan.

De indiaanse dreiging bleef. In 1645 verkreeg hij 22 acre land aan Crown Point, Corlears Hoek, naast de plantage van Corlear langs de Oost Rivier. In 1656 pachtte Cornelis de bouwerij van Gouverneur Stuyvesant, een van de grootste, maar het verst verwijderd van de stad. Voor de veiligheid was het nodig 's nachts wacht te lopen tegen indiaanse plundering. Sinds de indiaanse opstand van 1643 waren de betrekkingen met de Nederlanders niet echt vriendschappelijk, ook niet na het vredesverdrag van 1645.

Cornelis pachtte ook de bouwerij van Jan Damen uit Bunnik, die zich uitstreckte over de volle breedte van Manhattan begrenst in het zuiden de Wall straat en in het noorden door Maagde Paatje (Maiden Lane). Cornelis Aertsens was dus een van de leidende boeren van de kolonie. Cornelis woonde lang in het Groote Huis op de Damen bouwerij net buiten de poort op wat nu Cedar Street is. Na de dood van Jan Damen, werd Cornelis een van de bestuurders van het landgoed.

Cornelis was een vriend en aanhanger van gouverneur Peter Stuyvesant en in het begin van 1664, werkte hij mee aan het verzoek van de gouverneur de verdedigingswerken van de stad te verbeteren. Hij heeft ook nooit protesten ondersteund tegen het bestuur. Hij wordt herhaaldelijk als arbiter bij het hof van burgemeesters van Nieuw Amsterdam

De Theunissens alias de Westbroeks, (1640)

Jan Teunissen

Een van de mensen uit *Westbroek*²³ die voor Kiliaen van Rensselaer werd gecontracteerd als timmerman om te gaan werken op zijn enorme landgoed "Rensselaerswyck" was *Jan Teunissen* (1595 Westbroek–1665 Albany). Hij en zijn vrouw Eychjen Bosch voeren in oktober 1640 op het door Kiliaen gecharterde schip de Waterhondt naar Nieuw-Amsterdam. Jan was een zoon van Theunis Reyerszoon (±1570) en Jannichje Jansdochter. Jan werd in 1646 door gouverneur Kieft tot (de eerste) schout van Breuckelen benoemd. In Albany (Beverwijck) dreef hij van 1662 tot 1668 een herberg,

²³ www.wikitree.com

gelegen aan de zuidzijde van State straat, ten oosten van de Brede straat. Hij was daar ook gemeentebode voor het gerecht Rensselaerwyck. In 1672 staat het echtpaar geregistreerd in Flatbush, Long Island (Vlacke Bos, 't Lange Eylant). Hun namen verschijnen in meer dan 125 akten tussen 1658 en 1678.

Anthonis Jansen Westbroeck

Een zoon van Jan heette Anthonie Jansens (1635 Westbroek–1727 New Paltz). In Albany (Beverwijck) was Anthonie de enige, die zo heette. In Kingston (Wiltwijck) ging hij zich *Anthonie Jansen Westbroeck* noemen om zich te onderscheiden van een tijdgenoot in Kingston, die ook Anthony Jansens heette. Anthonie trouwde in 1658 in Kingston met Ooseltie Dircks. Hier start de New Yorkse Westbrook familie.

Het Westbrook huis²⁴, Johannes Westbrook, Jr.

Het Westbrook huis is een van de oudste huizen in de Verenigde Staten, het is na 9 *generaties* nog steeds in bezit van een nakomeling van de Westbrook familie. Het huis ligt tussen de Old Mine Road de Delaware River, tegenover Minisink Island. Een van de drie zoons van Anthonie en Ooseltie, Johannes bouwde dit huis in 1725, toen hij zich vestigde in het dorp Minisink op de grens van New York en New Jersey. Hij waarschijnlijk is een representant van de derde generatie die na de Engelse overname wegtrok uit Kingston een zeer Nederlands gebied, om de beperkingen aan de Nederlanders door de Engelsen opgelegd te ontvluchten.

Een van hun zoons Cornelis (1703-1758 Kingston) werd door Indianen vermoord.

²⁴ <http://www.genyourway.com/ss-13.html>